OCENE – POROČILA – ZAPISKI – GRADIVO

ZBORNIK O JEZIKU IN KNJIŽEVNOSTI OB SEDEMDESETLETNICI ANTONA JANKA

Marija Javor Briški, Mira Miladinović Zalaznik, Stojan Bračič (ur.): *Sprache und Literatur durch das Prisma der Interkulturalität und Diachronizität. Festschrift für Anton Janko zum 70. Geburtstag / Jezik in književnost skozi prizmo medkulturnosti in diahronosti. Jubilejni zbornik za Antona Janka ob 70-letnici.* Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete 2009. 453 str.

Ob sedemdesetletnici dolgoletnega in zaslužnega profesorja na Oddelku za germanistiko s skandinavistiko in nederlandistiko Filozofske fakultete v Ljubljani, Antona Janka, je v zbirki »Slovenske germanistične študije« pri Znanstveni založbi Filozofske fakultete izšel obsežen zbornik razprav, s katerim so sodelavci, kolegi, nekdanji študenti in raziskovalci iz domovine in tujine jubilantu izrazili zahvalo za dolgoletno plodno znanstveno delo ter iskrene čestitke ob prazniku. Naslov zbornika *Jezik in književnost skozi prizmo medkulturnosti in diahronosti* so uredniki premišljeno izbrali tako, da se v njem zrcalijo številna področja znanstveno-raziskovalnega dela, s katerimi se ukvarja Anton Janko. Bibliografijo njegovih objav, ki se v monografiji razteza na dvajsetih uvodnih straneh (12–30), je zbrala in uredila **Marjana Benčina** (Ljubljana). Janko se v svojem obsežnem znanstvenem opusu posveča tako zgodovini nemškega jezika ter njegovemu vplivu na razvoj slovenščine, kakor tudi srednjeveški nemški literaturi in slovensko-nemškim literarnim odnosom v medkulturnem kontekstu. Zbornik je razdeljen na več tematskih sklopov, osrednja in najobsežnejša pa sta »Književnost in kultura« ter »Jezik«, ki sta razdeljena na več podpoglavij.

Po uvodni predstavitvi jubilanta izpod peresa Marije Javor Briški sledijo prispevki, ki jih povezuje skupen naslov *Medialnost in diahroničnost* (33–74). **Mathias Meyer** (Dunaj) na primeru dveh besedil iz 13. stoletja (*Mai und Beaflor* in *Reinfried von Braunschweig*) nazorno predstavi uprizoritev, pomen in razumevanje pismenosti v srednjem veku. **Werner Röcke** (Berlin) razpravlja o interpretaciji interpretacije in se na podlagi izbranih besedil posveti raziskavi literarnih pisem v treh pripovednih besedilih, ki so nastala v poznem srednjem veku in so delo Eneja Silvia Piccolominija, Johanna Hartlieba in Heinricha Wittenwilerja. Pri tem avtor zastopa tezo, da je interpretacija razumevanje razumljenega, torej razumevanje druge stopnje, ter dokazuje, da literarna pisma, v katerih je pogovor namišljen, izražajo subjektivno mnenje, občutke in interese piscev pisem. **Špela Virant** (Ljubljana) pa v nadaljevanju spregovori o sodobni književnosti v nemškem jeziku, oriše razvojne težnje in ugotavlja, ali gre pri njih za kontinuiteto oziroma ali se razlikujejo od prejšnjih.

V podpoglavju, ki je namenjeno liriki, njeni interpretaciji in inspiraciji (75–136), avtorji obravnavajo srednjeveško ljubezensko liriko. Članek **Manfreda Kerna** (Celovec) izhaja iz razmišljanj o izvirniku in inačicah ter ponavljanju v *minnesangu*. Na primeru Dietmarja von Aista avtor razišče koherenco, ustreznost in variante v

soodvisnosti s kiticami ter tako stke neke vrste lirični »narativ«, katerega odseve nato zasleduje še pri Waltherju von der Vogelweide. Vlogo ženske oz. *minnedame* v viteškem bivanju in življenju na dvoru osvetli **Irena Samide** (Ljubljana), ki v svoji razpravi natančneje oriše odnos med moškim in žensko v visokem srednjem veku ter opredeli različne funkcije, ki jih v pesmih izpolnjuje srednjeveška *frouwe*. **Clara Strijbosch** (Utrecht) v naslednjem prispevku interpretira poznosrednjeveško pesem o sokolu (*Das Falkenlied).* Slednja je bila od 12. stoletja dalje velikokrat prirejena, avtorica pa najmlajšo znano varianto pesmi, ohranjeno v nemško-nizozemskem rokopisu, primerja s podobnimi pesmimi, ki so nastale v istem obdobju. **Neva Šlibar** (Ljubljana) s stališča literarne didaktike primerja srednjeveško ljubezensko pesem *Dû bist mîn* z Brechtovo kratko pesmijo *Dih* in dokazuje, da lahko liriko vključimo v pouk učenja tujega jezika že relativno zgodaj, nato pa korak za korakom predstavi načine integracije poetično izrazitih pesmi v obravnavo pri pouku. Zadnji prispevek v sklopu o liriki je prispevek **Mirka Križmana** (Maribor), ki razišče izpovedne in slogovne prvine v dveh pesmih o vinu in vinski trti, prva *An den Wein* izpod peresa avstrijskega pesnika Josefa Weinberga in druga z naslovom *Vinogradnik*, ki jo je spesnil Josip Murn.

Podpoglavje *Književnost v zgodovinskem in družbenem kontekstu* (137–202) prinaša štiri članke. **Dejan Kos** (Maribor) spregovori o raziskovanju organizacije literarnega polja v zgodnjem srednjem veku. Njegova razprava ponuja skico interdisciplinarnega modela, ki pozna štiri temeljne razsežnosti literarnega polja (družbene strukture, koncepte identitete, medije in konvencije), avtor pa ugotavlja, da je literarno polje zgodnjega srednjega veka na vseh omenjenih ravneh heteronomno. **Karl Bertau** (Erlangen) nas v nadaljevanju popelje v čas Wolframa von Eschenbacha, se posveti *Parzivalu* in njegovemu potovanju po slovenskih krajih, s čimer se je veliko ukvarjal tudi slavljenec. Bertau posebej osvetli zgodovino imena gore in gradu Rog(-aška gora) ter poskuša najti odgovor na vprašanje, kako sta povezana nemški epski pesnik visokega srednjega veka in Rogaška. Tudi raziskave **Gerharda Wolfa** (Bayreuth) so zakoreninjene v srednjem veku. V prispevku avtor na podlagi poznosrednjeveške pripovedke *Drei Mönche zu Kolmar*, ki je nastala v 14. ali 15. stoletju domnevno nekje ob zgornjem Renu, tematizira nasilje, poželenje in odklonsko vedenje, vključuje pa tudi religiozni diskurz. Kot zadnji v sklopu, posvečenem književnosti, **Siegfried Heusinger** (Magdeburg) obravnava literarnokritične razprave Antona Janka, v katerih je Janko posebej izpostavil svoj odnos do družbe. Izbrane razprave Heusinger analizira, komentira ter jih kritično ovrednoti.

V podpoglavju *Kulturne transgresije* (203–244) so zbrane razprave, ki obravnavajo potopisna dela. **Winfried Frey** (Frankfurt) obravnava Jeruzalem in Sveto deželo 15. stoletja v delu *Sionpilger* izpod peresa Felixa Fabrija, dominikanskega dušnega pastirja in romarja. Fabrijev izmišljeni potopis je imel namen k meditaciji Jezusovega pasijona pritegniti redovnice v južni Nemčiji. Avtor v prispevku natančno razišče pojem srednjeveške pasijonske pobožnosti ter prikaže, v kolikšni meri je bila prisotna zavest o ogroženosti krščanskega sveta zaradi ekspanzije Osmanskega cesarstva. **Marija Javor Briški** (Ljubljana) v svojem prispevku predstavi Rusijo, kot jo je videl Žiga Herberstein, in posebej razišče konstrukcije tujega v njegovem potopisu *Moscovia.* Herberstein, ki je v diplomatski službi Habsburžanov dvakrat

potoval v Rusijo, se je na svojih odposlanstvih večkrat skliceval na prednosti, ki jih ima zaradi humanistične izobrazbe in znanja tujih jezikov ter še posebej poznavanja slovanskega kulturnega prostora. Že sredi 16. stoletja je napisal obsežno delo o Veliki moskovski kneževini (*Rerum Moscoviticarum Commentarii*), ki je zaradi odličnih zemljepisnih, zgodovinskih in kulturnih opisov postala osnova novoveškega vedenja o vzhodni Evropi in so ga prevajali v razne jezike. Herberstein se je v petdesetih letih 16. stoletja tudi sam lotil prevoda v nemščino, ki je izšel leta 1557 na Dunaju. Avtorica v prispevku analizira prevod ter predstavi in kritično ovrednoti Herbersteinove strategije pri prevajanju in posredovanju podobe Rusije ter kulturnih in družbenih razmerij nemškemu bralstvu. Nadalje **Mira Miladinović Zalaznik** (Ljubljana) obravnava literata in politika Adolfa viteza pl. Tschabuschnigga (1809–1877), ki je v ljubljanski reviji *Carniolia* objavljal besedila o svojih italijanskih potovanjih. Čeprav se italijanski kraji, kot piše avtorica, v Tschabuschniggovih spominih kažejo kot tuji, so mu po drugi strani tudi domači, saj je bila italijanska kultura v zavesti takratnih razumnikov ena izmed zibelk evropske civilizacije in omike. **Vesna Kondrič Horvat** (Maribor) razmišlja o transkulturnosti v delih Franca Supina, švicarskega pisatelja italijanskega rodu, katerega romani dokazujejo, da avtor ne razmišlja o tujem in lastnem kot danostih, temveč njegova dela presegajo ta okvir ter potrjujejo teorijo transkulturnosti. Na to tematiko se nanašata tudi naslednja prispevka, ki govorita o literarni recepciji in medkulturnih stikih. **Roberto De Pol** (Genua) piše o anonimnem prevajalcu Machiavellijevega dela *Il Principe* v nemščino ter z detektivsko natančnostjo zasleduje sledi nastanka knjige ter postavlja hipoteze o domnevnem tiskarju in založniku, da bi tako odkril resnico o dejanskem prevajalcu dela. **Uroš Mozetič** (Ljubljana) spregovori o prevodni recepciji poezije Seamusa Heaneya na Slovenskem in išče odgovore na vprašanje, zakaj je bil odziv slovenske kritike in bralstva na poezijo severnoirskega nobelovca tako majhen.

Poseben razdelek zbornika je namenjen medkulturnosti (287–332). **Darko Čuden** (Ljubljana) je posebej za to priložnost napisal poučno razpravo o antroponimu Anton Janko, **Johann Lughofer** (Ljubljana) pa analizira medkulturne razlike med Avstrijo in Slovenijo in na osnovi rezultatov preverja izsledke primerjalnega kulturoslovja. **Christiane Leskovec Redek** (Ljubljana) je v svojem prispevku raziskala prispodobo ženske v poročnih šegah in navadah v Valvasorjevi *Slavi vojvodine Kranjske* in predstavila Valvasorjev pogled na ženske in njihovo vlogo v družbi. Avtorica ugotavlja, da je Valvasor kljub veliki želji, da bi bil objektiven, pogosto podlegel verovanju v »nadnaravne sile«, v čarovnice ter v vsenavzočnost hudiča.

Podpoglavje *Kulturni spomin* (333–358) prinaša prispevek **Matjaža Birka** in **Anje Urekar** (Maribor), ki Primoža Trubarja na podlagi nemških časopisnih virov umeščata v javno kulturo spomina na Kranjskem. Avtorja sta na osnovi pregleda in analize reprezentativne nemške periodike, ki je izhajala na Slovenskem, raziskala, v kolikšni meri je v različnih obdobjih v časopisju zastopana tematika Primoža Trubarja. V drugem prispevku iz omenjenega sklopa pa **Urška Valenčič Arh** (Ljubljana) spregovori o Johanni Schlosser, roj. Fahlmer, osebnosti iz družinskega albuma. Avtorica počasi sestavlja mozaik o njenem življenju, odkriva Johannino zgodbo, njene prijatelje in išče njeno povezavo z Goethejem, ki so ga v zgodbah družinski člani najpogosteje omenjali.

V delu zbornika, ki je namenjen razpravam o jeziku (361–414), **Albrecht Greule** (Regensburg) piše o besedilotvorju ter s tega stališča opiše *Molitvenik* iz 15./16. stoletja, ki ga hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani, medtem ko **Stojan Bračič** in **Tanja Škerlavaj** (Ljubljana) obravnavata besedno stavčno in besedilno parafrazo ter se ukvarjata z vprašanjem ponovne pojavitve iste vsebine v spremenjenem izrazu na različnih jezikovnih ravneh. Za konec **Uršula Krevs Birk** (Ljubljana) objavlja svoje raziskave o značilnostih komunikacijskih obrazcev na prelomu iz 19. v 20. stoletje. V izjemno zanimivi razpravi, ki je prispevek k ohranjanju slovenske kulturne dediščine, avtorica predstavi nemške in slovenske pozdrave, ki so jih nemško in slovensko govoreči uporabljali pred sto leti na slovenskem etničnem ozemlju, ter ugotavlja, da so ti frazemi strukturno in pragmatično raznovrstni. Po eni strani jih odlikuje psiholingvistična, strukturna in pragmatična ustaljenost, po drugi pa so fonetično, oblikoslovno, leksikalno in skladenjsko variabilni. V zadnjem prispevku v zborniku **Erminka Zilić** (Sarajevo) razišče članke v nemščini in bosanščini ter na podlagi literarnih virov, ugotavlja, katere ustreznice se najpogosteje pojavljajo v bosanskem jeziku.

Prispevki v zborniku so napisani bodisi v nemščini bodisi v slovenščini, eden tudi v angleščini, povzetki na koncu dela pa so v slovenskem in nemškem jeziku (417–444). Raznolike razprave osemindvajsetih avtorjev izpričujejo in dokumentirajo širok spekter znanstvenega interesa, ki je značilen za Antona Janka. Zbornik zaokrožujejo že omenjeni povzetki prispevkov v nemščini in slovenščini ter imensko in stvarno kazalo. Prispevki so znanstveno fundirani, obravnavajo številna nova vprašanja s področja literarnih ved, jezikoslovja in kulturoloških študij, prinašajo nova spoznanja in rezultate. Po knjigi, ki je lično oblikovana in katere vsebina bo navdušila tudi najzahtevnejše bralce, bodo radi segli germanisti, mediavisti, zgodovinarji, slavisti, pa tudi študentje vseh omenjenih smeri.

Tanja Žigon
Oddelek za prevajalstvo Filozofske fakultete UL